

F. HECTORIS PINTI
LVSITANI HIERONYMIANI
IN SACRA THEOLOGIA DOC-
TORIS, SANCTÆ SCRIPTVRÆ IN CO-
NIMBRICENSI ACADEMIA PROFESSORIS,
IN DIVINVM VATEM DANIELEM
COMMENTARII.

*Omnia iudicio & correctioni sanctæ Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ
subiecta sunt.*

CONIMBRICÆ.

Ex Officina Antonij à Mariz, Archipographi &
Bibliopoli Vniuersitatis.

Anno 1579.

*Cum licentia supremi & generalis sanctæ Inquisitionis: & Ordinarij.
¶ Cum Priuilegio Regis.*

Dee Bartholomæo de Maceo de Souza

8
EFFECTORIS PINTI
EVSTAMI HIERONYMIANI
IN SACRA THEOLOGIA DOC.

TORIS, SANCTE SCRIPTURAE IN CO.

NUMERUS ACADEMIAE PROFESSORIS

IN DIVINUM VETERIS DANIELIS

COMPARATI

Comitatus...
Comitatus...
Comitatus...

Comitatus...
Comitatus...
Comitatus...

V. D. G. ...
D. G. ...

...
...

...

...

...

Preuilegio.

V el Rey faço saber, aos que este aluara virem, que ey por bem & me praz, que frey Hector Pinto doctor em sancta theologia, & lente da sagrada escriptura na Vniuersidade de Coimbra possa mandar imprimir o liuro que fez, que se intitula Cōmentarios sobre os prophetas Daniel, & Nahū, & sobre as Lamentações de Ieremias: & que Imprimidor, ou liureiro algum, né outra pessoa de qualquer qualidade que seja, possa imprimir nem véder em todos meus Reynos & senhorios, né mandar imprimir né trazer de fora delles o dito liuro por tépo de dez annos, saluo aquelles liureyros & pessoas que pera isso sua licença tiueré. E qualquer Imprimidor, liureyro ou pessoa, que durádo o dito tépo imprimir ou véder o dito liuro nos ditos meus Reynos & senhorios, ou de fora delles trazer sem licēça do dito frey Hector Pinto, perdera pera elle todos os volumes que assi imprimir, véder, ou de fora trazer: & alé disso encorrera em pena de cincoenta cruzados, ametade pera minha camara, & a outra ametade pera qué o acusar. E mando a todas minhas justiças, officiaes & pessoas a que o conhecimēto disto pertécer, que lhe cūpram & guardé, & fação inteiramēte cōprir & guardar este aluara, como se nelle conté, o qual ey por bem que valha como se fosse carta feita em meu nome por mīa sinada passada pela chācellaria, posto que por ella não seja passado, sem embargo das ordenações, que o cōtraíro despoé. E o dito liuro foi taxado na mesa do despacho dos meus desembargadores do Paço, que se podesse véder em papel a oyto cētos rēs: E este se treladara no principio do dito liuro, pera se saber como assi ouue por bem. Manoel Godinho de Castelbranco o fez em Lisboa, a oito de Agosto, de 1579.

Rey.

Dom Ioão Tello.

¶ *Approbatio doctoris fratris Antonij de S. Dominico in academia Conimbricēsi sacrae theologiae primarij professoris.*

Commentarios in Danielē & Nahum, & in threnos Ieremiae quos nuper edidit insignis Doctor frater Hector Pint^o, in inclyta Conimbricēsi Vniuersitate scripturae sacrae public^o elucidator, madate Serenissimo Rege nostro, dū supremi fidei censoris fungeretur officio, quāta potui cura & animaduersione perlegi. in quibus non solū nihil reperi, quōd pias aures offendere possit, sed opus iudico esse eximiū & multiplici eruditione refertū, nec minus refert parentē, quam illi quos dudū in alios prophetas cōscripsit. Quare non est cur nō eadem animorum letitia ab omnibus excipiat: non minores largiturus diuitias. ¶ Frater Anton^o de S. Dñico.

¶ Licentia sanctae Inquisitionis.

Vista a enformação podēse imprimir, & torne o proprio com hū dos impressos a esta mesa: E este despacho se imprimira no principio do liuro cō a dita enformação. Em Lisboa aos doze dias de Julho: Manoel Antunez Secretario do conselho geral do sancto officio da Inquisiçam o fez, de 1577. Annos.

Lião Anriquez.

¶ *Licentia Ordinarij.*

Do facultatem vt hi Commentarij fratris Hectoris Pinti, in sacra theologia doctoris imprimantur.

Doctor Antonius Vaz. Ordinarius.

Ego Frater Ioannes Penamacorensis praeses generalis ordinis diui Hieronymi in regno Portugaliae do fratri Hectori Pinto Lusitano, in sacra theologia doctori, monacho ordinis nostri copiam & facultatem mandandi typis Cōmentarios, quos composuit in prophetas Danielē, & Nahum, & Lamentationes Ieremiae, eo quōd sint doctissimi & admirabili eruditione plenissimi. Datum in monasterio Bethlehemitico. Frater Ioannes Penamacorensis.

¶ IL-

**ILLVSTRISSIMO VIRO AC
Domino Georgio Syluio, eruditionis ornamenti**

exulto, omni nobilitate & virtute longè præstantissimo, Frater Hector
Pintus Doctor Theologus salutem, & æternam felicitatem.

VIROS EXCELLENTI INGE-
nio præditos dicere solitos legim⁹ nobilissimè vir,
nunquã se minus otiosos esse, quàm cum otiosi, nec
minus solos, quàm cum soli esset. Duæ res quæ de-
sidia & inertia solent animos inficere, illos ad præ-
clara facta, & ad statuenda posteris illustria moni-
mèta excitabant, otium, & solitudo. Quicquid po-
terat habere tēporis, relictis omnibus & publicis &
priuatis actionibus, in studio veritatis inquirendæ
consumebant. Sed inter oēs illi eminet, qui virtutū

præsidio muniti in diuinarū literarum studium incubuerūt, quò possēt excelsa Dei
mysteria sole ipso splendidiore mentis oculis intueri. Est enim sciētia sacrae scripturæ
cœlestis illa Philosophia, qua animi recreatur, & ad æternitatē aluntur. Hæc est vir-
tutū indagatrix, expultrixq; vitiorū, quæ medetur animis, inanes sollicitudines de-
trahit, impijs cupiditatibus liberat, vitæ trāquillitatem largitur. Quare vitæ cursus
bene, & ex præceptis eius confectus, est vniuersæ mundi prosperitati antepōndus. Id
Psal. 1. animo perspiciens diuinus ac regius vates eum beatū ait, qui in lege dñi meditatur
Psal. 18. die atq; nocte. Nam vt idē alio loco testatur: Lex dñi est immaculata cōuertens ani-
mas: testimoniū dñi fidele, sapientiā præstas paruulis. Ea est enim diuinæ legis præ-
stantia, vt animos à praua consuetudine ad honestā viuendi rationē conuertat: & er-
rantibus ac vagis hominibus viā ostendat ad gloriā immortalē cōsequendā. Hac ra-
tione quondā ductus etsi videbā ingenij mei tarditatem, decreui tñ omnem meam
curā & operam in diuinas literas cōferre: & sperabā, non esse intermittendā studiorū
meorū continuationē & perpetuitatē. Sed spem hanc mearū cogitationū variij casus
fefellerūt. Nam qui locus quietis & securitatis plenissimus fore videbatur, in eo per
multæ curæ & molestiæ extiterūt, quæ me ab instituto meo retardarunt. Sed diuina
ope effectū est, vt me ad pristina ac dulcia studia referre. Illis dedit⁹ explanauit Danielē
diuinū vatem, qui multis in locis prædixit fore, vt filius Dei ex cœli fastigio descen-
dēs humanā assumeret naturā, essetq; verus Deus, & verus homo: sed Deus abscondi-
tus propter assūptam humanitatē. Id intuēs Esaias mētis oculis diuino lumine illu-
stratis, has ad illum voces emisit: Verè tu es Deus absconditus. Et alibi de illo loquēs:
Esai. 9. Vocabitur, inquit, nomen eius: admirabilis, cōsiliarius, Deus, fortis: vbi pro admira-
bili est in Hebræo אֲדִמְרַי, quod nomen vtrūque significat & absconditū, & admira-
bile. Quā ob causam graues authores aiunt, posse etiā verti locū illū: Vocabitur no-

men

men eius, absconditus. etc. Ac Habacuc significans nomine fortitudinis diuinitate: Ibi, Habac. 3.
inquit, abscondita est fortitudo eius. Et David in psal. 9. in inscriptione: Pro occultis filij. Psal. 9.
Hoc est, pro filio Dei abscondito. Id voluit diuus Paulus in epistola priore ad Corin- 1. Cor. 2.
thios significare, cum dixit: Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est.
Hæc Dei sapientia abscondita in mysterio est Dei filius, Christus Iesus, verus Deus,
absconditus in humanitate. De illo idem apostolus interpretatus est verba illa: Igno- Act. 17.
to Deo, quæ inuenit Athenis in ara quadam, ut proditum est memoria à diuo Luca in
Actis apostolorum. Deus ille est dulcissimus Iesus, de quo ait pater celestis apud diuum
Ioannem in Apoc. Vinceti dabo manna absconditum. Eam ob causam ipse Christus dominus Apoc. 2.
apud Matthæum cum thesauro abscondito se comparauit, cum dixit: Simile est regnum Matt. 13.
cælorum thesauro abscondito. Vbi iuxta diui Hieronymi sententiam per regnum celo- Hieron.
rum Christus absconditus in carne significatur. Hoc eius mysterium, illiusque tempus &
hebdomadas prædixit Daniel: sed verbis excelsis & difficilibus: ad quorum intelligenti-
am magna cura opus est. At iuxta Solonis apophthegma à Platone in Cratylo, & in Solon.
lib. 4. de republica usurpatum *δυσκολὰ τὰ καλὰ*: Hoc est, difficilia quæ pulchra. Multa Plato.
tamen aperte dicit aduersus hæreticos, & Iudæos à fide alienatos: quæ illi nolunt intellige-
re: nam simul atque editi in lucem & suscepti sunt, ita varijs imbuuntur erroribus &
corruptelis, ut opinionum peruersitate & impia flagitia penè cum lacte nutricis suxisse
videantur. Horum perfidiam in his Commentarijs perspicue redarguo, & couinco. Cui
autem quærerem, cui eos dedicare, tu statim vnus occurristi vir clarissime, qui veram
sapientiam, eximiaque virtutem cum generis nobilitate coniungis. Qui elemosynis, be-
nignitate, magnificentia, & ceterarum virtutum ornamentis consecutus es, tametsi ad illius.
id haudquaquam respexeris, summam nominis celebritatem & amplitudinem. Qui ad se- ob
des æternas mentium beatarum, ad illam celestem gloriam aspiras, ubi beati admirabilibus
gaudijs affecti, bonorum omnium copia cumulantur, & Deo æuo sempiterno fruuntur.
Quare tibi debetur hæc scripta mea: præsertim cum ea ediderim in hoc tuo insigni
ordinis nostri monasterio diui Marci, à maioribus tuis illustrissimis constructo, &
possesionibus victigalibusque amplificato: ubi sunt eorum sepulchra & elogia. In eo
apparent passim nobilissima & antiquissima Syluorum insignia & stemmata, qui
ab antiquo Syluio rege Latij inuictissimo, principio nobilitatis tuæ originem du-
cunt. Fateor verum decus consistere in rectè factis: nam ut diuus ait Hieronymus, Hieron.
nobilitas hominis apud Deum est clarum esse virtutibus: quemadmodum enim sol Similitudo.
erigit vapores terrestres, eosque extollit ad cælum: sic eximia vitæ integritas homi-
nes humili atque obscuro loco natos effert in sublimem, euocans è tenebris in lucem igno-
bilem familiam. At generis nobilitas magnum secum affert splendorem: & non Theo.
parum conducit ad animos ad res clarissimas & pulcherrimas excitandos. Et quo-
niam illa quanto est illustrior & præstantior, tanto est humanior & benignior, spero
fore, ut hoc nostrum exiguum munus, quod in tuo

nomine apparet, hilari animo suscipas.

Vale.

¶ P R O E

❧ P R O O E M I V M ❧
ad Lectorem.

Dum ordinis nostri muneribus in quibus ego meas curas et cogitationes figebam atque locabam, essem aliquando liberatus, retuli me candide Lector ad diuinae philosophiae studium, quod retentum animo, aliquantulum remissum, interuallo quodam intermissum reuocaui. Accum Esaiam et Ezechielem explanauissem, dedi operam, ut Comentariorum in Danielē literis mandarem, et in lucem proferrem, tibiq; eius vitam et propositum, meumq; in eo explanando institutum aperire. Diuinus hic uates Daniel fuit ex tribu Iuda, nobilissima familia natus, spiritus uaticinationis, et nominis amplitudine illustris, omnibusq; sapientiae et uirtutum ornamentis excultus. Fuit inuente aetate à Iudea Babylonem abductus, ubi obses, uocatus nomine mutato Baltassar epulas delicatas et exquisitas sibi oblatas respuit: abstinentiam coluit, et legem Dei sui mirabiliter seruauit. Non in rebus humanis spem posuit rerum suarum, sed dedit operam, ut uera uirtus ipsum traheret ad amplissimum decus, ne animum in quo est uera nobilitatis sedes, aliquibus flagitijs deformaret. Eas opes quaesuit, quas nec casus posset eripere, nec inuidia labefactare, nec uetustas ulla consumere: eas autem contempsit, quae solent esse quietis expultrices, quae nec certae sunt, nec perennes, nec in rebus expetendis habendae: ad quas plerique mortales auiditate inflammati rapiuntur. At etsi eas fugiebat, ille tamen instar umbræ eum fugientem sequebatur. Fuit enim ad excelsos dignitatum gradus euectus, et à regibus Babyloniorum et Persarum diuitiarum affluentia, et eximijs honoribus affectus, illustribusq; laudibus celebratus. Dedit ei Deus sapientiam, ut intelligeret somnia, et futura mentis oculis diuino lumine illustratis inspiceret. Vaticinatus est de euerfione Babylonis, de reditu Hebraeorum ex Babylonica seruitute, de quatuor imperijs, Babylónico, Persico, Græco, Romano: et de bellis exitiosis inter Assyrios et Aegyptios. Sed precipuum eius institutum est predicere redemptionis humanae mysteria per Christum Deum nostrum. Vaticinatur de aduentu eius in mundum, de eius sacerdotio et regno sempiterno, et morte acerbissima: de ueteris legis abrogatione, et euangelio per uniuersas terrarum oras longè latèq; propagando: de Iudeorum obstinatione et perfidia, de Antichristo, de mortuorum reditu ad uitam, et de ultimo atque supremo iudicio. Et quia in Hebraeorum codicibus non reperitur hymnus trium puerorum, nec historia Susannae, nec Belis et draconis, existimarunt nonnulli, non esse haec tria inter sacras et canonicas scripturas numeranda. At longè opinione falluntur. Theodotio enim haec tria transtulit ex Hebraeo aut Chaldaeo, ut credibile est, quemadmodum alia. Et quauis in libris Hebraicis qui modò extant, haec tria non inueniantur, satis tamen est inueniri Græcè in translatione Theodotionis, et Latine in nostra uulgatae editione, illisq; semper usam esse ecclesiam catholicam, fuisseq; perpetuò à patribus recepta, et à uiris illis comprobata, et literis illustrata, qui fidei, ceterarumq; uirtutum praestantia nomen suum immortalitati commedarunt, et fontes utriusque philosophiae aperuerunt. Diuus Athanasius in Synopsi docet omnia haec tria ab ipso Daniele scripta esse,

Similitudo.

Theod.

Athanas.

PROOEMIUM AD LECTOREM.

esse, & inter canonicas scripturas recepta. Origenes tractatione. 31. in *Matthæum* testatur esse hæc in ecclesia à principio summa cum veneratione retenta. In eadem sententia est diuus Hieronymus in quadam aduersus Rufinum apologia. Diuus Augustinus historiam Susannæ exponit tractatione. 36. in euangelium Ioannis: & sermone. 242. tom. decimi. Diuus Ioannes Chrysostomus duabus homilijs trium puerorum hymnum mirabiliter explanat. Diuus Ignatius martyr qui fuit tempore apostolorum, in epistola ad Magnesianos, & diuus Cyrillus Alexandrinus laudant & tuentur historiam Susannæ: & Rufinus Aquileiensis libro secundo in Stridonensem, ait hymnum trium puerorum ab exordio nascentis ecclesie semper fuisse in conuentibus fidelium decantatum. Eum approbat & recipit quartum concilium Toletanum, quem ait à tota catholica ecclesia celebrari. Et modo sanctum concilium Tridentinum Danielè integrum cum omnibus suis partibus, ut in ecclesia catholica legi solet, & in veterè vulgata Latina editione habetur, pro sacro & canonico suscepit, & approbavit. Aduersus hunc Danielis librum scripsit impius Porphyrius: sed eius calumnijs Apollinarius, Eusebius Cesariensis, & Methodius grauius & sapienter responderunt. Itaque diuinus noster vates Daniel, quæ eum Spiritus sanctus docuit, perpetuis monumentis consignauit. Ac qui in maxima celebritate, in oculis omnium quendam vixerat, fuit bis opera sceleratorum quibus omnia redundabant, in foueam leonum crudeliter coniectus. Sed tam admirabili religione, & eximia sanctitate cursum vitæ conficiebat, ut crudeles illæ bestie eum tangere non auderent: sed illis liberatus incolumis euasit. Volens Deus tres summos viros in exemplum proponere, quorum vitæ quasi lumen quoddam splendidissimum eluxisset, apud Ezechielem cap. 14. Danielem nominauit, & Noe. & Iob. Et Christus Deus noster eiusdem Danielis vaticinationem de abominatione desolationis in Euangelio citauit. Aspicias huius diuinitatis præstantiam diuinissimis testimonijs, clarissimisq; monumentis testatam. Quare nemo debet velle eius dignitatem labefactare, quin potius veritati obedire. Quemadmodum enim necesse est lancem in libra pondere imposito deprimi: sic animum perspicue atque præponderanti cedere veritati. Excessit è vitæ Daniel in Babylonica regione, ubi honorificè sepultus est, cuius diu extitit monumentum omnibus notissimum. Omnia hæc sunt deprompta ex eiusdem libro, & ex Epiphanio in eius vitæ: ac præter loca supra citata ex Hieronymo & Theodoro in commentarijs in eundem prophetam, ex Origenes in caput trigesimum primum Numerorum, ex Augustino libro secundo de mirabilibus sacre scripturæ, ex Gregorio libro primo Moralium, ex Chrysostomo homiliatertia de incomprehensibili Dei natura, ex Iosepho libro decimo Antiquitatum. Sed de diuini vatis vitæ, & interitu, & scriptis hæctenus. Meum verò institutum in eo explicando est sensum in primis historicum & literalem exponere, & apertum orationis argumentum elucidare, ut possit lector veram sententiam, & prophete mentem intelligere, atque in purissimo fonte imaginem veritatis intueri. Sed aliquando dignitate ecclesie contra hæreticos ex eadem litera, alijsq; diuinarum literarum locis depropria ostendo: & conceptus quos ipse sensus literalis parit, dilato, & diuinis humanisq; scriptis amplifico, ad multa loca explicatu difficilia enarranda, & ad animos à vitijs abducendos, atque ad verum decus excitandos. Sequor versionem communem ab ecclesia catholica approbatam, quæ nitore veritatis, grauitate, authoritate & magnificentia est omnibus alijs

Origenes.

Hieron. Augusti.

Chryso.

Ignatius Cyrill.

Rufinus

Porphyrius Apollin.

Eusebius Metho.

Dani. 6. Dani. 14.

Ezech. 14.

Matth. 24. Marc. 13. Luc. 21.

Similitudo.

Epiphanius Hieron.

Theod. Origenes.

Gregorius Chryso. Iosephus.

PROOEMIUM AD LECTOREM.

alijs illustrior & præstantior, quanquam verborum elegantiam haudquaquam affe-
do. Etet. Vt enim in nummo non spectatur pulchritudo imaginis, sed pondus ac materia:
sic ad veritatem intelligendam non magni refert, quàm elegans sit oratio, sed quàm
Altera si grauis & utilis. Quemadmodum draconites admirabis gemma, nec perpolitur, nec
militu- artem admittit, alioquin pulchra ac perlucida: sic diuina scriptura nec puerili verbo-
do. rum elegantia ornatur, nec humanae rhetoricae artificium admittit: alioquin sua maiesta-
te, & proprio nitore concinna & præclara. Ad finem uniuscuiusque capituli adijcio ex
Hebræo, Chaldæo, & Græco nonnullas obseruationes, quibus multi nodi difficiles ex-
pediuntur, & Hebraismi atque schemata sanctæ scripturæ explanantur. Quo in nego-
tio opus mihi fuit multos ac varios scriptores non solum Latinos, sed Græcos & He-
bræos diligenter euoluere, eandem incudem die noctuque tundere, atque in locutionibus
diuinarum literarum muestigandis & perpendendis vehementer laborare.

Habes piè Lector explicatam rationem meorum laborum,

quos velim pro humanitate tua

benignè suscipias.

Vale.

SS

A VTHORES IN HIS COM-
mentarijs citati.

A

Augustinus,
Ambrosius,
Athanasius Alexandrinus,
Anacletus,
Arnobius,
Anselmus Cantuariensis,
Anselmus Laudunensis,
Antoninus,
Anastasius Nicenus,
Alexander papa,
Apollinarius,
Albertus Magnus,
Alanus,
Alanus Anglus,
Antonius Sabellicus,
Alfonfus Abulensis,
Aretas,
Antonius Marimarius,
Augustinus Eugubinus,
Aquila,
Ad historicus,
Aristeas,
Albinus,
Antonius zantanus,
Aben Vaasia,
Aurelius Victor,
Angelomus Monachus,
Apuleius,
Athenaus,
Aristobolus,
Aristoteles,
Aulus Gellius,
Aelianus,
Auicebron,
Antonius Panormitanus,
Agefilaus,
Acusilaus,
Antigenes,

Amphilochius,
Antonius Flaminius,
Antonius in Melissa,
Alexander ab Alexandro,
Apollonius,
Appianus Alexandrinus,
Ausonius,
AEmilius Platonius,
Alcuinus,
Ammonius,
Ammianus,
Aeschilus,
Alfagranus,
Agapetus,
Anacharsis,
Aristides Christianus,
Aristoxenus,
Aeneas Sylvius,
Aeneas Vicius,
Alexander Aphrodisiensis,
Aratus,
Anaxarchus,
Aelius Spartianus,
Albricus,
Auicena,
Algazeles,
Albumasar,
Alcinous Platonius,
Architas Tarentinus,
Accatius,
Andreas Casariensis,
Alphonfus à Castro,
Aristophanes,

B

Basilus Magnus,
Beda,
Bernardus,
Baptista Mantuanus,
Berosus Chaldaeus,

Baptista Fulgofus,
Blondus Flavius,
Budaus,
Bartholomaeus Amantius,
Bion Boristerites,
Bartholomaeus Camerarius,
Brufonius Contursinus,
Benedictus. ij. papa,
Bruno Amerbachius,
Boetius,

C

Cyrillus Alexandrinus,
Clemens papa,
Clemens Alexandrinus,
Cyprianus,
Claudianus,
Ciccus Asculanus,
Caelius Augustinus,
Caelius Rhodiginus,
Chrysippus,
Catina Syrus,
Chares,
Clitarchus,
Chrysostomus Dion,
Cassiodorus aurelius,
Cassiodorus historicus,
Cornelius Iansenius,
Columella,
Capella,
Chalcidius,
Caesarius arelatensis,
Critias,
Cuspinianus,
Chilo Lacedemonius,
Claudius Guiliandus,
Cheremon Stoicus,
Callimachus,
Concilia multa,
Conradus abbas,

â Diony-

D

Dionysius Areopagita,
 Dionysius Cartusianus,
 Dionysius Halicarnassens,
 Diodorus Tharsensis,
 Dicearchus,
 Demetrius Bizantius,
 Demetrius Phalereus,
 Dion Cassius,
 Duris Samius,
 Dionysius Alexandrinus,
 Dioscorides,
 Diocles,
 Diodorus Siculus,
 Dorotheus,
 Didymus Alexandrinus,
 Democritus,
 Didymus Brachmanes,
 Dion Niceus,
 Dominicus Mirabellius,
 Diogenes Laertius,

E

Eusebius Casariensis,
 Eusebius Emisenus,
 Epiphanius,
 Egesippus,
 Eustathius Antiochenus,
 Eutropius,
 Euripides,
 Estius,
 Ephren Syrus,
 Eleazarus,
 Ephorus,
 Eucherius,
 Erasmus Roterodamus,
 Empedocles,
 Enomaus,
 Euthymius,
 Epimenides,
 Eudoxus,

F

Favorinus,

Felix Pratenfis,
 Fulgosus,
 Florus,
 Festus,
 Finus Adrianus,
 Fabius Pictor,
 Flavius Syracusanus,
 Fenestella,
 Franciscus Petrarcha,
 Florianus à Campo,
 Fulgentius,
 Franciscus Rueus,

G

Gregorius papa.
 Gregorius Nazianzenus,
 Gregorius Nysenus,
 Gregorius. ij. papa,
 Gregorius. iij. papa,
 Gregorius Turonensis,
 Gratianus,
 Gaspar Contarenus,
 Gennadius,
 Galenus,
 Guilelmus Spirensis,
 Gregorius. vij. papa.
 Georgius Vuicetus.
 Garecius,
 Galfridus,
 Gelasius papa,
 Georgius Ederus,
 Georgius Venetus,
 Gerson,
 Gauschelius Vitod.
 Gillius Albinensis,
 Gemma Phrisius,
 Glossa ordinaria,
 Guido Carmelita,
 Genesis Sepulveda,

H

Hieronymus,
 Hilarius,
 Hadrianus. I. papa,

Hugo Cardinalis,
 Hugo de S. Victore,
 Hosius,
 Hecatæus,
 Hieronymus ab Oleastro,
 Homerus,
 Hipocras,
 Histrus,
 Hubertus Herbipolita,
 Hellanicus,
 Herodianus,
 Hysingelus,
 Haymo,
 Horatius,
 Honorius historicus,
 Horus,
 Heraclitus,
 Heliodorus,
 Hippolitus,
 Herodotus,
 Hestius,
 Hamerus Nouesianus,
 Hesiodus,
 Hali,
 Historia tripartita,

I

Ireneus, Ignatius,
 Ioannes Chrysostomus,
 Iustinus martyr,
 Iustinus historicus.
 Ioannes Eccius,
 Ioannes Monachus,
 Ioannes Benedictus,
 Ioannes Annus,
 Ioannes Thesalonicensis,
 Ioannes Nouiomagus,
 Ioannes Arboreus,
 Ioannes Soarius,
 Ioannes Reuchlinus,
 Ioannes Damascenus,
 Ioannes Picus Mirand.
 Iustinianus Imperator,

Iacobus

COMMENT. IN LAMENT. IEREM.

potest ex Hebræo verti: Lex domini perfecta tranquillans reddit animas. Vel ita: Philosophia diuina omnibus numeris absoluta animos quietos efficit.

¶ *Contenebrati sunt oculi nostri.* Hoc est, fuerunt ob nimias vigilias & calamitates & lachrymarum multitudinem tenebris circumfusi.

¶ *Vulpes ambulauerunt in eò.* Tanquam in solitudine. Vnde Michæas tertio: Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem quasi aceruus lapidum erit. Poteris per vulpes homines intelligere versutos & malitiosos. In hanc significationem aiunt sumi Lucæ nono: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet, vbi caput suum reclinat. Cyrillus vulpes loco illo & volucres vocat malitiosas & astutas dæmonum potestates. Quasi Christus dicat: Cum vulpes & volatilia in te habitent, quo modo ego in te requiescam? Nulla est enim inter lucem & tenebras societas.

¶ *Tu autem domine in æternum permanebis.* Sensus est: Perijt ac euerfa est Hierosolyma, quia mutabilis erat, & corruptioni subiecta: tu autem domine nunquam peribis: quin potius idem in omni æternitate permanebis. Idem cecinit diuinus atque regius vates psalmo, Psal. 101. 101. Tu autem domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem. Et iterum: Ipsi peribunt, tu autem permanes. Et paulò post: Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Docet hic locus omnia esse mutabilia præter Deum: qui Exod. 3. Exodi capite tertio: Ego, inquit, sum, qui sum. Et apud Malachiam tertio: Ego dominus, & non mutor. Quare

eum sumus amore summo amplexuri, qui nunquam mutatur: non mundi ludibria, non terræ opes & vanitates, non seculi gloriam vanam & in casu sitam, non ea denique, ad quæ impij auiditate nefaria aspirant, quæ mutantur, & consumuntur. Ad id nos excitat diuus Ioannes, cum ait capite secundo epistolæ suæ primæ: Nolite diligere mundum, nec ea, quæ in mundo sunt. Et reddens paulò post huius rei rationem: Mundus, inquit, transit, & concupiscentia eius. Præterit mundus, prætereunt regna eius: Dei verò regnum sempiternum est. Id voluit hic Ieremias significare, cum dixit: Solium tuum in generatione & generationem. Solium enim Dei thronus eius est, & sedes diuini numinis regia, quæ vigebit memoria omnium seculorum, quam ipsa æternitas semper intuebitur. Id animo percipiens David psalmo quadragesimo quarto. Sedes tua Deus, inquit, in seculum seculi. Quibus verbis pronuntiat regnum Christi sempiternum fore. Id quod postea dixit angelus: Et regni eius non erit finis. Intelligi autem versum illum psalmodographi de Christo, indicat diuus Paulus capite primo epistolæ ad Hebræos. Vbi aspicias Christi diuinitatem, eum enim David apertè Deum vocat, cum ait: Sedes tua ô Deus in seculum seculi.

¶ *Quare in perpetuum obliuisceris nostri?* Ex his verbis constare videtur, non solum ad præsentem illam vastitatem per Babylonios quæ finem habuit, respexisse Ieremiam, sed ad futuram etiam per Romanos nullum finem habituram.

¶ *Conuerte nos domine ad te.* Nimirum gratia præueniente, & diuina inspiratione, & medijs, quibus ad te homines trahis,

trahis, & ad gratiam gratum facientem perducis. Sequitur: Et cōuertemur. Non enim poterimus ad ipsum conuerti, nisi ipse nos conuerterit. Qui est mortiferis labibus pollutus, auersus à Deo est: ad quem sine diuino auxilio conuerti nequaquam potest. Est enim perspicuum, neminem posse de cōdigno mereri gratiam, & à peccato mortifero ad illam resurgere, nisi per Deum. Id vult hoc loco Ieremias significare. Et capite trigesimo primo, vbi ait: Conuerte me domine, & conuertar, quia tu dominus Deus meus. Et David psalmo septuagesimo septimo. Spiritus vadens, & non rediens. Hoc est, gratia per flagitium mortiferum amittitur, sed humanis viribus non reuertitur. Vt qui culpa sua in profundum ac irremeabilem lacum ruit, non potest per se ascendere, & extrahi, sed opus est alicuius auxilio: sic qui se in pestilens præcipitat scelus, nequit inde nisi diuina ope adiutus ad Dei gratiam reuocari. Ideo David psalmo 84. Conuerte nos, inquit, Deus salutaris noster, & auerte iram tuam à nobis. Et psalmo septuagesimo. Deus conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus. Et ipse Deus apud Oseam tertio decimo: Perditio tua Israel, tantummodo in me auxilium tuum. Vnde sponsa Canticorum primo: Trahe, inquit, me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. Et apostolus capite quintodecimo prioris ad Corinthios: Gratia Dei sum id, quod sum. Et Christus seruator noster apud Ioanem sexto: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Et. 15. Sine me nihil potestis facere. Id intuebatur Salomon, qui capite Prouerb. 2.

loquens de via iniquitatis ait: Omnes qui ingrediuntur ad eam, non reuertentur. Quod intelligitur, nisi per Dei gratiam conuertantur. Obeam causam ouis quæ errauerat, vt Christus ait apud Lucam Luc. 19. quintodecimo, fuit ad gregem humeris pij cœlestisque pastoris reducta. Ipse est lux mundi, sine cuius lumine non Ioan. 8. possumus gratiam gratum facientem adipisci. Vt sol quod in se est, lunam splendore suo illustrat, nisi ipsa se in vmbra terræ immiserit, propter terræ interpositionem inter seipsam & solem: sic Christus dominus nos illuminat gratia sua: si autem nos non illuminamur, non est eius culpæ attribuendū, qui lux est & sol iustitiæ, sed nobis, qui vmbra querimus, & eo contempto rerum terrenarum amore flagramus. Et quia ad impij iustificationem exigitur liberum arbitriū ait Deus apud Zachariam primo: Conuertimini ad me, & ego cōuertar ad vos, Disponimur enim ad gratiam eidem liberè assentiēdo, & cooperando, & inspirationem Dei recipiendo, quippe qui illam possumus abijcere. Itaque cū dicitur in sacris literis: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos: libertatis nostræ admonemur. Cū autem dicitur: Conuerte nos domine ad te, & conuertemur: Dei nos gratia præueniri confitemur. Si autem in gratia & virtutibus perseueramus, decimum numerum quo significatur perfectio, adipiscimur. Numerus enī ab vnitatem incipit, & in decimo absoluitur. Id videtur diuina scriptura innuere, cū ait, & primitias & decimas Dei esse: ab ipso enim est, cū ad bonum primo surgimus, & cū vsque ad finem perseueramus. Tu autem aduerte: Non ait Ieremias: Conuerte me solū ad te: sed con-

COMMENT. IN LAMENT. IEREM.

Gene. 4. uerte nos dñe ad te. Cain dicebat Gene. 4. Nunquid custos fratris mei ego sum? At diuin⁹ nostervates omnium salutē cupiebat. Qui aliorum bonum contemnit, non solum est similis Caino, sed hac in re diuite in inferis sepulto pestilentior.

Luc. 16. Ille enim dixit Abrahę: Rogo te, vt mittas Lazarum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, vt testetur illis. etc. Andreas non contentus propria salute duxit Petrum ad Iesum, & Philippus Nathanielem. Vt sic cortina trahat cortinam; &, vt Ioannes ait Apocalypsis vigesimo secundo: qui audit: Dicat: Veni. Vnde discipuli bini mittuntur apud Lucam decimo: Et in lege pro primogenito par turturum offerebant, aut duos pullos columbarum.

Luc. 2. Vbi numero pari charitas designatur. Ea pręditus Ieremias dicebat: Couerte nos domine ad te, & conuertemur. Ad eum debemus conuerti, & confugere, in quo est salus nostra constituta, qui nos in vulnus lateris sui intromittet, qui in calamitatum eluione est arca Noe, in cuius latere deorsum fuit ostium. Ac non sine mysterio ait fuisse deorsum, quia cum in Christo sint duę naturę, diuina & humana, in humana vulneratus est.

Apoc. 4. De hoc ostio ait capite quarto Apocalypsis diuus Ioannes: Ecce ostium apertum in celo.

¶ *Innova dies nostros sicut à principio.* Id est, instaura dies nostros, & da nobis tempora prospera & felicia, vt olim. Prosequere nos fauore tuo, quemadmodum faciebas, cum maiores nostros quondã liberaſti à dura Ægyptiorum seruitute tempore Moſis, & in terra promissa collocaſti tempore Iosue. Desiderabat Ieremias antiquorum temporum prosperitatem,

quemadmodum Iob, cum dicebat capite vigesimo nono: Quis mihi tribuat, vt sim iuxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me: quando splendebat lucerna eius super caput meum. Hoc est, quando me fauore suo proſequebatur.

¶ *Sed proijciens repulisti nos.* Id est, iuste nos relinquens, in exilium & Babyloonicam seruitutem eiecisti: quia te flagitijs nostris ad iram & supplicium mirum in modum prouocauimus. Perpende. Non ait: Repulisti me: sed repulisti nos. Non propriam tantum, sed communem deplorat calamitatem: proximos enim sic seipsum ordinato amore diligebat, iuxta illud Canticorum secundo. Ordinauit in me charitatem. Quod etiam potest verti: Vexillauit, vt ita dicam, me charitate. Ac si dicat: Charitate sua me Deus ad se traxit tanquam vexillo, quo in bello milites ad Ducem ducuntur.

Observationes ex Hebraeo in caput quintum.

Quam nostram pecunia bibim⁹. Quidã vertunt: Aquas nostras. Sed parum refert, idem enim manet sensus: & vtraque translatio vera est. In Hebraico enim est אֲנִי, quod nomen semper in pluribus.

¶ *Quam nostram pecunia bibim⁹.* Quidã vertunt: Aquas nostras. Sed parum refert, idem enim manet sensus: & vtraque translatio vera est. In Hebraico enim est אֲנִי, quod nomen semper in pluribus.

plurales reperitur: sed aliquando in singulari vertitur, aliquando in plurali. Lingua autem Hebraea nunquam eo utitur, nisi in plurali ob duplicem aquam, superiorē scilicet & inferiorē, quas diuidit firmamentum, ut primo Genesis capite sacra scriptura commemorat. Vnde caelum dicitur **מַיִם** xamajm, quod ibi aquae sint, iuxta Rabbi Iosi sententiā, quam multi alij sequuntur. Capite Numer. 24. vbi bis eodē versu est hoc nomen, priore loco vertit Hieronymus aquā, posteriore aquas. Ita enim ait Balaam: Fluet aqua de situla eius, & semen illius in aquas multas. Hoc est, erit populus Israeliticus foecundus, & semen eius magnum accipiet incrementum, instar arborum iuxta ductus aquarum & fluminum deriuatiōes. Erit felix, rebusq; omnib; ad vitā necessarijs abundabit. Situla est instrumentum hauriendi aquam ex puteo, eāq; effundēdi. At septuaginta interpretes totam hanc orationē ad Christum referunt: ita enim habent: **ἐξελύσεται ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἀπειρίας αὐτοῦ, καὶ κωλύσει ἐναντὶ πολλῶν.** Hoc est, exhibit homo ex semine ei, & dominabitur gentibus multis. Ac si dicat: Christus secundū carnē genus suum ducet ex Israele, eritq; gentium dñs. Vnde ei dicit psal. 2. caelestis pater: Pete à me, & dabo tibi gentes in hereditatē tuam, & possessionē tuam terminos terrae. Onchelus etiā Chaldaicus paraphrastes hoc de Christo his verbis interpretatur. Crescet rex, qui vngetur de filijs suis, & dominabitur populorum multorum. Vbi priore loco nomine aquae significatur Christus, posteriore autem nomine aquarum gentium multitudo. Eodem vocabulo utitur Salomon Cant. 8. Aquae multae non poterunt extinguere charitatem. Idest, inge-

tes calamitates non valebunt vim diuini amoris restringere & delere. Et Amos. 9. **Amos. 9.** Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terrae. Ac si dicat: Deus vocat sursum ad aërem aquas maris versas in vapores, solis calore, qui in eam aëris regionem ascendunt, vbi concresecunt in nubes, quae in imbres mutatae super terram effunduntur. Et Esai. 48. Et de aquis **Esai. 48.** Iuda existis. Hoc est, vos o Iudaei, qui ex Iuda tanquam ex fonte dimanastis. De varijs aquae significationibus vide Arnobium in psal. 21. & 32. & 73. Cyrillum de incarnatione vnigeniti. 26. Cyprianum epistola. 13. Gregorium Nyssenum de vita Mosis.

¶ Cervicibus nostris minabamur. Pro minabamur est in Hebraeo verbū **רָדַף** radhaph, pro quo capite. 3. Threnorum Hieronymus vertit percutere: Operuisti in furore, & percussisti nos. Quare poterat verti locus hic: Cervicibus nostris percutiebamur. Vel, cervicibus nostris passi sumus persecutionem. Significat enim verbuni hoc persequi, ut psalmo. 142. Quia persecutus est inimicus animam meam. Et capite Ezech. 35. vbi Deus ait Idumaeorum populo: Sanguini tradam te, & sanguis te persequetur. Hoc est, tradam te occisori, qui te persequatur. Vel tradam te populo Israelitico, qui te affligat. Erāt enim Idumaei & Hebraei ex eodem sanguine, quoniam genus ducebāt ab Isaac, Idumaei per Esau, Hebraei per Iacob. Hac ratione ductus Pagninus in The-

¶ Adolescentibus impudicè abusi sunt. Pro adolescentibus est in Hebraico: **בְּחֹרִים**, quod

quod nomen & adolescētes significat, & electos. Priorem significationē secutus est Latinus noster interpret, alteram Septuaginta, qui habēt: Electi fletum assūperūt. Hoc est viri nobiles & magnates vim lachrymarū profuderunt. Pagninus habet: Iuvenes ad molendū tulerunt. Brixianus: Adolescētes ad molendū rapuerunt. Sed quia interpret noster per molere & contūdere actū obscenum intellexit, posuit: Adolescētibus abusi sunt. Nam capite. 31. Iob, vbi nos habemus: Scortum alterius sit vxor mea: est in Hebræo: Molat alteri vxor mea.

¶ *Propterea mæstum factū est in dolore cor nostrū.* Particula, in dolore, nec est in Hebraico, neq; in Græco: sed est in vulgata nostra editione ad maiorē literæ explanationem. Pro corde est in Hebræo ^{לב}, quæ vox & cor significat & mediū, quod cor sit in medio corporis situm: vt Ionæ. 2. Proiecisti me in profundū in corde maris. Accipitur pro voluntate, vt Cant. 4. Vulnerasti cor meum soror mea sponsa. Quod pōt etiā verti: Rapuisti cor meū: siue abstulisti, siue, vt alij transferūt: Trāfixisti cor meum. Alloquitur Deus more humano animā sibi deuotam, quam ad Cant. 8. mirabili amore prosequitur. Et Cant. 8. Pone me vt signaculum super cor tuum. Vbi pro signaculo est in Hebræo ^{חותם} chotam, quod nomen significat sigillū & annulum: solebāt enim veteres in annuli gēma sigillum ferre: & quoniā annulo sigillū imprimebant, idē vocabulū vtrūque significat. Eo vtitur Ieremias capite. 22. cū ait: Si fuerit Iechonias filius Ioacim annulus in manu dextera mea. Et Salomon hoc loco, vbi pro signaculo poteris rectē vertere sigillum, aut annulum sigilli. Est enim sensus: Quēadmo-

dum in digito est annulus, ita sim ego in corde tuo. Vt digitus sigillum imprimit annulo, ita cor tuū mecum: nihil animo cogites, quod non sit sigillo diuini cōsiliij sigillatū. Nec solū in me debes in corde, hoc est in cogitationibus portare, sed etiā in brachio, hoc est in operibus: nomine enim cordis cogitationes sensusq; recōditi, nomine verò brachij opera & acta significātur. Eam ob causam vbi dixit: Pone me vt signaculum super cor tuum: adiecit: vt signaculum super brachiū tuum. Ac si dicat Christus: Da operam, vt me ponas ante oculos tuos, meque semper in meditationibus & actionibus respicias. Aspice cor sumi pro cogitatione. Sumitur etiam pro intelligentia, vt cap. 1. ad Romanos: Obscuratum est insipiens cor eorum. Quod cap. 4. ad Ephesios dixit: Ephes. 4. Tenebris obscuratum habentes intellectum. Furari cor alicuius est eo inscio aliquid agere, vt Genesis. 31. Furatus est Iacob cor Laban Aramæi, eo quod non indicauit ei, quod fugeret. Pro quo vulgata editio habet. Noluit Iacob confiteri socero suo, quod fugeret. Et paraphrasis Chaldaica: Celauit Iacob à Laban Syro, & nō indicauit ei, quod ipse proficisceretur. Præterea sumitur cor pro anima, vt capite Ieremiæ. 4. Laua à malitia cor tuū Ierusalem, vt salua fias. Ac eodē modo sumitur hoc Ieremiæ loco: Propterea mæstum factum est in dolore cor nostrum. ¶ *Conuerte nos domine ad te, & cōuertemur.* Cū ad Deū conuertimur, ipse nos conuertit: bona enim quæ agimus, munera sunt, quæ Deus nobis impertit. Id videtur significare diu⁹ Paul⁹ cap. 4. epist. ad Ephe. Ephes. 4. vbi citans versum illū psal. 67. Ascendisti in altum, cepisti captiuitatē, accepisti dona in hominibus: ait: Ascendēs Christus in

Ia
Zach
Psal.
Cant.
Gene
Gene. 31
Iere. 4
Eug
Pag

in altum, captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hominibus. David ait Christū accepisse dona ad hominibus, Paulus verò ea illis dedisse: & vtrunque verum est: nam dona quæ Deo offerimus, ipsius Dei dona sunt, iuxta illud Iacobi apostoli: Omne datum optimū, & omne donū perfectum de sursum est descendēs à patre luminū. Et ita nulla est inter psalmographū & apostolū discrepātia. Nec inter Ieremiā hoc loco, & Zach. 1. vt in explanatione ostēdimus. In quibus duobus locis pro cōuertere est in Hebræo verbū **שׁוּב**, quod cōuertere significat, vt psal. 22. Animam meā conuertit. Significat etiā reuere, vt Cant. 6. Reuere reuere Sunamitis. Pro quo codices emēdati habēt Sulamithis: quæ vox pacificā significat, tranquillā & perfectā. Et Gene. 8. Dimisit coruū, qui egrediebatur, & nō reuertebatur. Vbi pro reuertebatur est hoc idem verbū. Sed quia in hūc incidimus locum, operē pretiū duximus, discrimē repugnantiaq; loci huius inter vulgatā editionem, & litteram Hebræā, quæ modò extat, aperire. Iuxta cōmunis editionis veritatē coruus missus ex arca à Noe egressus fuit, sed nō reuersus: at exēplaria Hebræa quæ modò apparent, sensum contrariū produnt. Ita enim habent: **וַיֵּצֵא וַיָּשׁוּב**: Id est & egressus ibat, & reuertebatur. Disparata sūt: reuertebatur: & nō reuertebatur. Augustinus Eugubinus episcopus Chisamēsis in annotationibus suis ait de prauatam esse hoc loco editionē vulgatā, delendāq; esse ex illa particulam, non, codices verò Hebræos veritatē continere. Idē quoque ait Xantes Pagninus in epistola suæ nouē emissioni prælata. Non possum negare, ægrè me tulisse, tam catholicos & eruditos viros fuisse hoc loco in vulgatā editio-

nem vetustate veritate & magnificentia præstantē tam asperè & imeritò inuectos. Nam septuagīta interpretes natione Hebræi, linguæ Græcæ periti cum negatiōe legerunt. Ita enim habēt: **καὶ ἐξελθὼν οὐκ ἔσπευε**. Hoc est, & exiēs non est reuersus. Eodē modo Flavius Iosephus Ioseph⁹ cap. 5. lib. 1. antiquitatū, cuius ad literā hæc sunt verba: Post paucos dies aqua amplius recedente misit coruū, volēs cognoscere, si quid etiam terræ fuisset relictū ab aqua, & ad egrediendum iam tutū esse videtur: qui cuncta reperiens inundātia nō reuersus est ad Noe. Haftenus ille. Illud velim existimes, tempore diui Hieronymi codices Hebræos hoc loco negationem habuisse: imò tēpore septuaginta interpretū: & ita Mosem scripsisse. Sed postea Hebræi aut negligentia, aut malitia, vt versionē nostram calumniarētur, negationē ex contextu abstulerunt. Hieronymus enim ex Hebræo vertit: Dimisit coruum, qui egrediebatur, & nō reuertebatur. Et aduersus Luciferianos: Emittitur, inquit, coruus de arca, & non redijt: & postea pacē terræ columba nuntiat. Et in epistola ad Oceanum: Statimq; columba spiritus sancti expulso teterrimo alite deuolat ad eum. Vbi per teterrimum alitem coruum significauit. Nonne vides Hieronymum locū hunc legisse & vertisse cum negatione? Augustinus similiter tomo. 6. lib. 12. cōtra Faustū Manichæū cap. 20. cum negatione legit: ita enim ait: Quod post dies quadraginta emissus coruus nō est reuersus, aut aquis vtiq; interceptus, aut aliquo super natante cadauere illectus, significat homines in imunditia cupiditatis teterrimos, & ob hoc ad ea quæ foris sunt, in hoc mundo nimis intētos. Et tomo. 9. in tractatu. 6. expositionis

in

COMMENT. IN LAMENT. IEREM.

in Ioannem ita ait: Meritò de arca missus est coruus, & nò est reuersus, missa est columba, & reuersa est. Vbi quid his duabus auibus significetur, mirabiliter explanat. Eodem modo legit Ambrosius libro de Noe & arca capite. 17. vbi causam reddit, cur coruus emissus non redierit. Præterea Chryf. Chrystomus homilia. 26. in caput Genesis. 8. apertè cum negatione legit, & interpretatur, asseueranter affirmans nunquam coruū reuersum fuisse. Demū idē asserit glossa Græca per coruum populū intelligens Iudaicū, qui extra arcam, hoc est, extra ecclesiā mansit, per columbam verò populum gentilē, qui ad ecclesiā cōfugit. Cū igitur tot patres tāta vetustate, sanctitate, & sapiētia præditi ita legerint, & explanauerūt, vt nostra habet vulgata editio, credendū est, eam esse verissimam, Hebræam verò hoc loco deprauatā. Nec mirum, cū videamus, vt Elias etiam fatetur doctus inter Iudæos, Hebræos codices huius tēporis longè à priscis illis veteris synagogæ variari. Id quod perspicuè cōfitetur Bruno Amerbachius trium linguarum eruditione celebris, in præfatione in psalterium diui Hieronymi, vbi asseuerat vetera psalterij exēplaria Hebræa manu scripta à psalterio Venetijs impresso multis in locis discrepare. Sed quid citò recētiore scriptores, cū antiquus Iustinus martyr in libro quem edidit aduersus Iudæos, qui inscribitur Colloquiū cum Triphone Iudæo, apertè ostēdat iam tunc Iudæos aliquibus in

locis diuinam scripturā deprauasse: quē admodum versum illū psal. 95. Dicite in gentibus, quia domin⁹ regnauit à ligno, vbi voces illas, à ligno, deleuerūt. Et postea, vt Lindanus Dordracenus in libris de optimo scripturas interpretandi genere ostendit, multa cōmutarunt. Quare iam nunc solida ac pura scripturarum veritas potius est à vulgata editione, quàm à codicibus Hebraicis petenda. Est enim cōmunis hæc nostra editio ab ecclesia catholica meritò approbata, quoniā est vetustissima, verissima, grauisima, & integerrima: de cuius laudibus nulla vnquam posteritas conticescet, quam ipsa perpetuitas semper intuebitur. Hæc est diuina ac vera scriptura, quæ vt Salomon ait capite Prouer. 6. lucerna est, lux, vitæ via, correctio & castigatio. De qua ait apostolus cap. 3. posterioris ad Timotheū: Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendū, & arguendum. Quare meritò Christus Deus noster apud Ioan. 5. Scrutamini, inquit, scripturas. Nos has Ieremiæ lamentationes scrutati sumus, & simpliciter pro ingenij tenuitate explanauimus, earū abstrusas sententias & profunda mysteria illis relinquentes, qui mentē à sensibus abducentes, & cogitationem à rebus visibilibus separantes sapientiā amplectantur, & ad diuinarum rerum contemplationem rapiuntur. Illi se totos ad diuinas literas explanandas conferant propter Deum, cui sit gloria & honor in secula seculorum, amen.

*Terminantur Ieremiæ lamentationes per Doctorem
Hectorem Pintum illustrata.*

✠ LAUS DEO. ✠

AMEN.

